

บทวิจารณ์หนังสือ

อวย เกตุสิงห์. (2527). **ชีวิตพระป่า**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

พระมหาปุณณสมบัติ ปภากรโ*

Phramaha Punsombat Pabhakaro

ประทีป พีชทองกลาง**

Prateep Peuchthonglang

Email: Lannakubapoon@gmail.com

* มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus.

** คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Department of Social Sciences and Humanities, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna.

บทวิจารณ์: ภาพรวมหนังสือ

พระสงฆ์ในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือพระป่า (อรัญวาสี) และพระบ้าน (คามวาสี) พระป่าดำเนินชีวิตเป็นอยู่สัมพันธ์กับป่าไม้ ภูเขา อาศัยสภาพแวดล้อม ความสงบจากป่าเป็นเครื่องมือในการฝึกกาย ฝึกจิตใจให้ถึงอุดมการณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือความ “หลุดพ้นทุกข์” คนไทยจึงนิยมเรียกพระสงฆ์ที่ดำรงชีวิตเยี่ยงนี้ว่า “พระป่า” หนังสือ ชีวิตพระป่า ไม่เพียงแต่อธิบายถึงความ เป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ความผูกพันระหว่างอาจารย์ลูกศิษย์ อุดมคติ การอยู่ป่า แต่ยังได้อธิบายกระบวนการที่จะไปเป็นพระป่า การใช้ชีวิตประจำวัน และเป้าหมายสูงสุดของพระป่า รวมถึงชาวบ้านที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพระป่าควรทำความเข้าใจอย่างไร อันจะไม่ทำให้วิถีพระป่าเปลี่ยนแปลงความเป็นตัวตนจนเสียเอกลักษณ์

หนังสือเรื่อง ชีวิตพระป่า ที่เขียนโดยศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เป็นหนังสือที่เปิดโลกทัศน์และมุมมองผู้อ่านได้เป็นอย่างดี อธิบายถึงวิถีชีวิตพระป่า ซึ่งมีจารีตวิถีการเป็นอยู่อย่างพุทธกาล มีความพยายามในการที่จะรักษาจารีตประเพณีภายใต้กรอบของพระธรรมวินัยโดยเน้นความสงบเรียบง่าย ซึ่งอาศัยสภาพแวดล้อมป่าไม้ภูเขาถ้ำเป็นอุปกรณ์ในการฝึกกายและจิตใจ มีรุดงควัตร 13 ข้อ โดยเลือกบางข้อมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเข้มงวด เช่น การบิณฑบาตเป็นประจำและฉันอาหารในบาตรมือเดียว เป็นต้น นำเอาข้อวัตรตามหมวดแห่งพระวินัยมาเป็นฐานฝึกร่างกายและจิตใจ เช่น อัจฉริยวัตร (การดูแลอาจารย์) อุปัชฌายวัตร (การดูแลอุปัชฌาย์) เสนาสนะวัตร (การดูแลที่อยู่อาศัย) สหธรรมิกวัตร (การดูแลกันและกัน) เป็นเครื่องมือในการสร้างความรับผิดชอบ ทำให้จิตใจผูกเกี่ยวกับการปฏิบัติเหล่านั้น ในทุกอิริยาบถการเคลื่อนไหวคือการฝึกสติเพื่อก่อเกิดสมาธิในชีวิตประจำวัน ทุกกิจกรรมคือการฝึกสติทั้งวันอย่างเข้มงวด โดยมีเป้าหมายคือการเอาชนะกิเลสซึ่งฝังอยู่ในจิตอย่างเหนียวแน่น อันเป็นการสืบทอดสังสารวัฏ (การเวียนตาย เกิด) และทำให้

เกิดทุกข์ไม่สิ้นสุด การเอาชนะความยึดมั่นนี้ นับเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา พระป่าจึงเข้มงวดและเอาจริงเอาจังในข้อปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงแก่นแท้แห่งพระพุทธศาสนาในมิติการฝึกจิต

หนังสือเล่มนี้เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ศาสตราจารย์ด้านการแพทย์จากมหาวิทยาลัยมหิดล นักศึกษาทุนจากมหาวิทยาลัยฮัมบวร์ค ประเทศเยอรมนี ได้รับการยกย่องในวิชาหลายแขนง เช่น แพทย์แผนปัจจุบัน แผนโบราณ พยาบาล เภสัชกรรม ทันตแพทย์ พลศึกษา กีฬา ศิลธรรมและสังคม ประดิษฐ์เครื่องมือทางการแพทย์และอุปกรณ์การทดสอบกำลัง มุ่งานศึกษา ค้นคว้าวิจัย เขียนบทความวิชาการ การศาสนา และความรู้ทั่วไปไว้มากมาย ศรัทธาในพระพุทธศาสนา อุปสมบทครั้งแรกที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ครั้งที่สองวัยเกษียณเมื่ออายุ 77 ปี ได้ใช้ชีวิตแบบ “พระป่า” ฝึกกรรมฐานกับพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี ศิษย์ผู้ใกล้ชิดพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ผู้ชำนาญสมถวิปัสสนากรรมฐาน หนังสือเล่มบางนี้มีลักษณะคล้ายบันทึกส่วนตัวหนาเพียง 45 หน้า พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ชวนพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2527 ประกอบไปด้วย 12 หัวข้อ ได้แก่ 1) พระป่าคือใคร 2) การไปเป็นพระป่า 3) การอยู่วัดป่า 4) กุฎิพระป่า 5) ประชาธิปไตยและสังคมนิยมแบบพุทธ 6) การขบฉัน 7) แม่ขาว 8) การอบรมและการฝึกปฏิบัติ 9) ศิล 10) การภาวนา 11) อันตรายของพระป่า และ 12) ความหวังของพระป่า

หนังสือเล่มนี้ยังนำเสนอการเป็นอยู่ของพระป่าหลายหลากมิติ เช่น การจะไปเป็น “พระป่า” จะต้องทำความเข้าใจอย่างไร เมื่อเข้าไปอยู่แล้วต้องทำความรู้สึกและมีความชัดเจนในเป้าหมายอย่างไร เช่น พระป่านั้นดำรงวิถีจารีตแห่งการฝึกจิตตามแนวพระพุทธศาสนา การเป็นอยู่ปฏิบัติร่วมกันกับคนอื่นจะต้องทำอย่างไร การอดทนเอาชนะอุปสรรคทั้งกายและจิตจะต้องทำอย่างไร รวมทั้งสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของบุคคล สิ่งของ ข้อปฏิบัติ

อันเป็นการรักษาจารีตของพระป่าทั้งส่วนประยุกต์แล้วและจารีตดั้งเดิม เช่น การใช้สายสะพายบาตร (ซึ่งเดิมไม่มี) ขนาดของบาตร การใช้การดูแล จีวร บริหาร เป็นต้น ซึ่งยึดโยงอยู่กับพระธรรมวินัย

อีกประการหนึ่ง หนังสือเล่มนี้ยังได้สะท้อนบทบาทพระป่าที่มีอิทธิพลต่อ สังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันกษัตริย์ในมิติของที่พึ่งทางใจและการเมือง ในช่วงปี พ.ศ. 2520 ซึ่งมีความขัดแย้งความคิดทางการเมืองในระบอบการปกครอง มีการต่อสู้ชนงำกันเองของคนในชาติ พระป่าได้สร้างความมั่นคงขั้นพื้นฐาน เช่น สร้างระบบสาธารณสุข โรงพยาบาล ถนนหนทาง ความเป็นอยู่ อันเกิดจากการถ่ายโอนผลกำลังศรัทธาไปถึงชุมชนจนเกิดความมั่นคงของสถาบันชาติ

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ก็ให้น้ำหนักความห่วงใยในการปรับตัวรับรอง ความเปลี่ยนแปลงของ “พระป่า” ต่อปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ผู้คน นิยมทำบุญกับพระป่ามากขึ้นในทุกมิติ เช่น ถวายเครื่องอุปโภคบริโภค ที่อยู่อาศัย โบสถ์ วิหาร ซึ่งจะทำให้พระปายุคหลังมา “ความสุข” อันเกิดจากลาภสักการะ มากเกินไปจนทำให้เสีย “ความเป็นพระป่า” บิดเบี้ยวจากวิถีเดิมและไม่หลงเหลือ ผู้รักษาจารีตและเป้าหมายความในใจเดิม

จุดเด่น

หนังสือเล่มบางนี้ถือเป็นหนังสือหมวดความรู้ทั่วไปและการใช้ชีวิต มีคุณค่าต่อการอ่านอย่างยิ่ง จะขอกล่าวรายละเอียด ดังนี้

ประการที่ 1 การใช้ภาษา ผู้เขียนใช้ภาษาง่าย ๆ สื่อสารตรง ๆ และ ยังคงภาษาท้องถิ่นเพื่อรักษาความหมายของคำจำกัดความ เช่น พระป่า (พระกรรมฐาน พระอรัญวาสี) ผ่าขาว (คือคนที่ฝึกตนเป็นนาคจะก็เดือนก็สุดแท้แต่) แม่ขาว (แม่ชี นุ่งห่มชุดขาวสมาทานรับศีล 8 มีหน้าที่ทำอาหารเป็นหลัก และจิต กายฝึกจิต เช่น พระป่า) แม่ออก พ่อออก (อุบาสก อุบาสิกา) เป็นต้น แต่ก็ขยาย ความหมายของคำนั้น ๆ และคนเหล่านั้นทำหน้าที่อะไร ทำไมจึงเรียกอย่างนั้น

เป็นต้น ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจทุกประเด็น และถ่ายทอดด้วยภาษาเขียนที่ไม่เป็นวิชาการจนเกินไป ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัด

ประการที่ 2 หนังสือเล่มบางนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการอ่าน เพราะเป็นการสะท้อนและดึงผู้อ่านให้กลับไปสู่ออดีต ทำให้เห็นความคิดและวิถีชุมชน ความเป็นอยู่ของพระป่าในช่วงปีพุทธศักราช 2520 เห็นช่วงเวลายากลำบากของคนอีสาน การคมนาคม การเป็นอยู่ การใช้ชีวิต ปราภฏการณ์ทางการเมือง และกระบวนการของพระป่ากับสถาบันการปกครอง เป็นต้น ทำให้เห็นพัฒนาการของชาติและคนในชาติว่าผ่านความลำบากอะไรบ้าง

ประการที่ 3 หนังสือได้สะท้อนปราภฏการณ์ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์จริงโดยการไปเป็น “พระป่า” จึงได้นำเสนอเหตุการณ์และหลักการด้วยความเป็นห่วง ขณะเดียวกันก็ได้ชี้ข้อควรปฏิบัติและปฏิบัติตนอย่างไรในทุกมิติ เช่น ผู้จะไปเป็นพระป่าควรคิดอย่างไร ควรเป็นอยู่อย่างไร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระป่าควรทำความเข้าใจในข้อปฏิบัติอย่างไรบ้าง เป็นต้น โดยสรุปคือผู้เขียนได้นำเสนอส่วนที่เป็นปัญหาและแนะนำการปฏิบัติตนและการปฏิบัติต่อพระป่าที่ถูกต้อง

ประการที่ 4 หนังสือได้ยกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนพระป่าในช่วงเวลานั้น และวิเคราะห์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยคาดหมายจากปราภฏการณ์ประจักษ์ ซึ่งมองด้วยความห่วงใยและไม่ละเลย อีกทั้งมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์แล้วนำเสนอทางออกอย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่ 5 หนังสือได้ทำให้ผู้อ่านเห็นปราภฏการณ์ของพระป่า (พระกรรมฐาน) ต้องฝึกอบรมตนอย่างไร ต้องฝึกจิตอย่างไร ตั้งแต่ต้นทางคือการจะเป็นพระป่า กลางทางระหว่างที่อยู่ดำเนินชีวิตในสำนักนั้น ๆ อย่งไร ใช้ชีวิตอย่างไร และปลายทางคือเป้าหมายสูงสุดของพระป่า ซึ่งเป็นการฝึกฝนอบรมส่วนบุคคลจนประสบความสำเร็จและนำประสบการณ์การฝึกนั้น

(ผ่านธุดงค์วัตรและข้อปฏิบัติต่าง ๆ) จึงนำผล “ความสุข” มาถ่ายทอดสอนผู้คนในสังคมและขยายไปสู่สังคมโลกดังปัจจุบัน

จุดด้อย

หนังสือเล่มนี้ผู้วิจารณ์มองว่ามีจุดด้อยอยู่บ้าง เนื่องจากเป็นหนังสือเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของพระสงฆ์วัดป่าซึ่งจะต้องอาศัยหลักการทั้งทางพระธรรมและวินัย การตีความและความเข้าใจมากซึ่งจะอธิบายใน 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มบางและเนื้อหาสั้นเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นหัวข้อที่ควรนำเสนอ เนื่องด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับพระป่า (พระกรรมฐาน) นั้นมีมากและหลากหลายซึ่งหนังสือควรเสนอมุมมองและเนื้อหากว้างขวางมากขึ้น

ประการที่ 2 หนังสือมีลักษณะคล้ายบันทึกส่วนตัวและค่อนข้างบาง นอกจากนี้ยังจัดหมวดหมู่เนื้อหากระจัดกระจายไม่เป็นขั้นตอน อีกทั้งเนื้อหาในวิถีพระป่าที่นำเสนอควรจะยึดโยงกับหลักการพระพุทธศาสนา เช่น ประเด็นที่ยกขึ้นมาพระพุทธเจ้าอนุญาตและให้ทำอย่างไร เป็นต้น และเทียบเคียงกับปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ เชื่อมโยงกับประวัติความเป็นมาของพระป่าในครั้งพุทธกาล ครั้งสุขโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ประการที่ 2 หนังสือได้ทิ้งปมที่ควรขยายมากเกินไป เช่น ประชาธิปไตยและสังคมนิยมแบบพุทธในวัดป่าหรือการทำสมาธิ ทำความเพียรของพระป่า เพื่อวัตถุประสงค์อะไร และมีกรรมวิธีในการปฏิบัติอย่างไรบ้าง เป็นต้น ประเด็นสำคัญเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องขยายและทำความเข้าใจอย่างชัดเจน หนังสือได้นำเสนอเพียงปรากฏการณ์เฉพาะหน้า เช่น เป็นประชาธิปไตยและสังคมนิยมโดยการยอมรับเข้าหมู่ผ่านการอุปสมบทและการแจกอาหารอย่างทั่วถึง เริ่มต้นจากพระเถระสิ้นสุดที่สามเณรตามลำดับ เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้ควรทำความเข้าใจและนำเสนออย่างชัดเจนและเป็นขั้นตอน ควรชี้ให้เห็นชัดว่าเป็นประชาธิปไตย

อย่างไร เป็นสิ่งสมควรเพราะเหตุผลใด หรือแม้แต่การฝึกจิตภาวนาซึ่งเป็นหัวใจ การดำเนินชีวิตของพระป่าจึงควรจะขยายและทำความเข้าใจมากขึ้น

บทสรุป

หนังสือเรื่อง ชีวิตพระป่า เป็นหนังสือที่เปิดโลกทัศน์และมุมมองของ ผู้อ่าน ผู้เขียนได้อธิบายจารีตและวิถีการดำเนินชีวิตการฝึกอบรมตนของพระป่า อย่างเป็นขั้นตอน (แม้จะสั้น ๆ) ตอนต้นคือการจะไปเป็นพระป่า ตอนกลางคือ การใช้ชีวิตเป็นพระป่าต้องใช้ชีวิตอย่างไร และตอนปลายคือเป้าหมายสูงสุดของ การเป็นพระป่า ผ่านการอบรมกายจิต เป็นการขมวดวงจรการใช้ชีวิต 3 ช่วง ให้เห็นภาพชัด โดยทั้ง 3 ช่วงนั้นมีข้อวัตร (ตามนัยแห่งวินัยและวิถีพระป่า) เป็นกรอบกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันคืออะไรบ้างและจะต้องทำ อย่างเป็นไรภายใต้การฝึกตนและปฏิบัติต่อสถานที่และบุคคลอื่น ในทุกกิจกรรม การเคลื่อนไหวนับเป็นการฝึกสติอย่างเข้มข้น เป็นการฝึกตนอย่างเข้มงวด เพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายหลังจึงนำความสำเร็จและประสบการณ์ฝึกกายฝึกจิต (ความสุขแท้จริง) นั้นมาบอกกล่าวเปิดเผย (เทศนา) ต่อสังคมและสังคมโลกให้ ปฏิบัติตาม อันเป็นมุมแห่งการยืนยันผลที่พระป่าถือเป็นหลักคือ “ตราบใด ที่ยังมีผู้ปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 ตราบนั้นโลกก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์”

หลังจากได้อ่านหนังสือเล่มนี้ทำให้ผู้วิจารณ์รู้ เข้าใจแนวคิดและ อุดมการณ์การใช้ชีวิตของพระป่า เข้าใจความเป็นอยู่และเป้าหมายสูงสุดที่พระป่า ปฏิบัติธุดงค์วัตรในการฝึกตนตามจารีตแห่งพระธรรมวินัย ผู้วิจารณ์ได้สรุป องค์ความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้ 3 ประการคือ 1) ความเชื่อมั่นในความ เป็นพระสงฆ์ผ่านการอบรมตนโดยกรอบวินัยและวัตรในพระพุทธศาสนา 2) การฝึกกายและจิตต้องอาศัยความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวอย่างยิ่ง 3) ความทุกข์ยากลำบากจะนำความสุขถาวรมาให้ 4) การเอาชนะโลก เอาชนะ คนอื่นไม่ยิ่งใหญ่เท่ากับการเอาชนะกิเลสตน และทำงานเพื่อสังคมด้วย ความเมตตา กรุณา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

อวย เกตุสิงห์. (2527). **ชีวิตพระป่า**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.